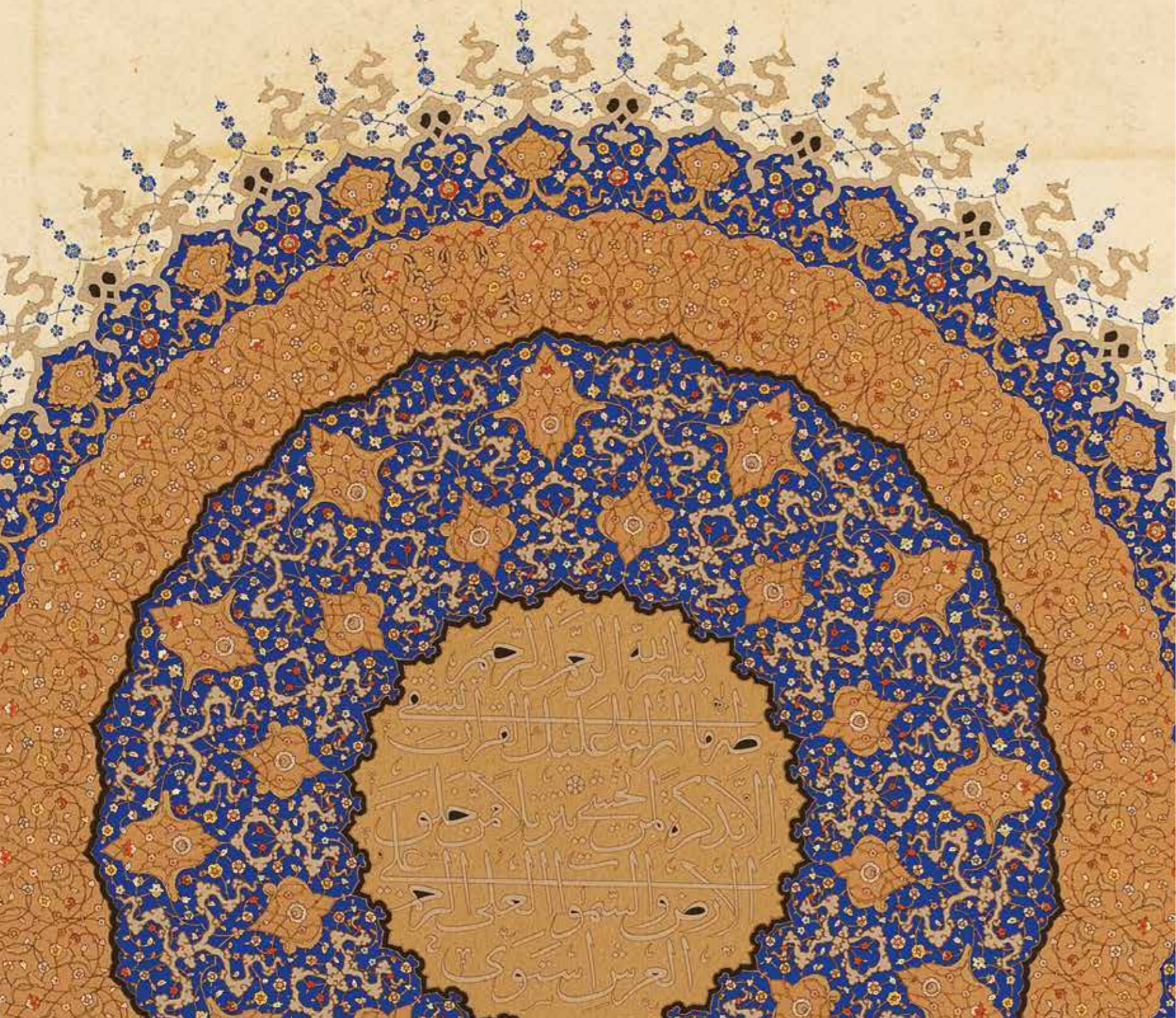

Karahisârî Kur'ân'ı tezhip motifleri

ABDULLAH OĞUZHANOĞLU

FOTOGRAFLARI: İSMAIL HAKKI GÜRBETÇİ

TOPKAPI Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nin Hırka-i Saadet kitapları arasında 5 numaralı kaydı ile yer alan, Osmanlı'nın en büyük boyutlu yazma eserleri arasında ön sırada olduğu bilinen Kur'ân-ı Kerim, Kanunî Sultan Süleyman tarafından Hattat Ahmet Şemsettin Karahisârî'ye sipariş edilmiş lakin kendisi tamamlamadan vefat edince evlatlığı ve azadlı kölesi Hasan Çelebi tarafından tamamlanmıştır. Buna rağmen Hasan Çelebi, Kur'ân-ı Kerim'in büyük bir bölümünü hocası Karahisârî yazdığı için, ona hürmeten ketebe kısmını boş bırakmıştır.

Kur'ân'ın baş tarafındaki yuvarlak alanda yazılan vakfiye kayıtlarından hattatının Ahmet Şemsettin Karahisârî olduğunu biliyoruz. Kanunî'den sonra III. Murad ve III. Mehmed döneminde tamamlanarak üç padişah dönemi görmüş, daha sonra da birkaç kez onarımdan geçmiştir. Sultan II. Mustafa tarafından 1696 yılında Kur'ân tilaveti için Has Oda olarak bilinen Hırka-i Şerif odasına vakfedilmiştir. Kur'ân-ı Kerim 61.5 x 42.5 cm cilt ölçülerinde ve 300 yapraktan oluşmuştur. Yapraklar iki ince kâğıdın üst üste yapıştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bunun sebebi ise daha kalınca ve mukavemetli bir kâğıt elde etmek içindir. Yakut tarzı yazım kurallarıyla yazılmış olup ancak bazı ince farklılıklar uygulanmıştır. Tezyinatının ise Yavuz Sultan Selim Han tarafından saraya alınan ve kısa sürede başnakkaş olan ve devrine damgasını vuran nakkaş Şahkulu ve öğrencisi Kara Memi nakışhanesinden çıktığı düşünülmektedir.

Mushaf, kendi alanında devrinin bir şaheseridir ki buna günümüzü ve günümüze kadar yazılıp tezhiplenmiş eserleri de dahil etmek mümkündür. Altın ve lacivert ağırlıklı, klasik üslûpta, mushafın bütün sahifeleri büyük bir denge ve ahenk içerisinde ince ince tezhiplenmiştir. Sayfa düzenine göre her sayfada dört adet koltuk ve sayfaların akışına göre süre başları ve unvan sahifeleri en ince ve ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in her sahifesinde bulunan dört koltuk ikiye adet simetrik bir şekilde, bazı sayfalar ise dört koltukta ayrı ayrı tezhiplenmiştir. Kur'ân'ın tezhibi klasik

dönemin bütün evre ve tekniklerinin hemen hemen hepsini içermektedir ki, bir müzehhibin ciddi mânâda örnek alıp esinleneceği kendini fevkâlâde geliştireceği bir eserdir. Bu eser günümüze kadar geleceğe ışık tutacak şekilde güçlü bir tasarım, muhteşem renk uyumu ve dengeli motif dağılımı ile rehber niteliğinde bir eserdir.

Eserin tezyinatında çalışan müzehhibler, Usta Cafer, Ali Çelebi, Nakkaş Hasan, Mustafa Nakkaş, Lütfi Abdullah ki, yöneticilik vasfında olduğu düşünüyor. Kara Memi'nin öğrencisi olduğu

düşünülen Mustafa Nakkaş Enderrun'dan değil, dışarıdan gelip çalışan bir sanatçıdır. Mushafın tezhipleri nin dört saray nakkaşı ve öğrencileri tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Mushafın tezhiplerinde klasik tezhîbin yanı sıra müzehhib Kara Memi'nin çokça kullanmış olduğu yarı üslûplaştırılmış buketler ve çiçekler de kullanılmıştır. Bu çiçekler lâle, gül, karanfil üslûplaşmış ve yarı üslûplaşmış şekilde negatif ya da diğer bir tabirle çift tahrir üslûbunda tezyîn edilmiştir. Bu kompozisyonda da görüldüğü gibi mü-

zehhib Kara Memi'nin etkisi bariz bir şekilde belli olmaktadır. Yarı üslûplaşmış çiçeklerle oluşturulmuş tasarımda tomurcuk, gonca ve tam olarak açılmış, üç renkte kullanılmış gülleri; hâkî renge yakın bir renkte kullanılan altınla işlenmiş dal ve yaprakları görmekteyiz. Yine kompozisyonun alt kısmında hançer yapraklar ve yaprakların arasına dalları gizlenerek çıkartılmış lâle ve karanfiller yer almakta. Burada kullanılan lâlelerin klasik İstanbul lâleleri olmamasını, o devirde henüz lâlelere dair bir yoğunlaşma olmasına ve farklı lâlelerin üretilmeye başlanmamasına bağlıyorum.

Tasarım tamamen boş kâğıt zemin üzerine yerleştirilip dallar "s" kıvrımları yaparak oturtulmuştur. Yapraklarda ise hareket kazandırmak için kılıçık ya da sırt kısmı dediğimiz bölümler kırmızı renkte boyanmıştır. Koltuğun dış sınırları ise lacivert üzerine "+" ile tezyin edilerek hareketlendirilmiş, lacivert kısmın iki yanına da altından çekilmiş kuzu mevcuttur.

Aynı üslûpta tasarlanmış fakat

daha küçük paftalar halinde genel olarak klasik usulde tezhiplense de Bakara Sûresi'ndeki bazı koltuklarda yarı üslûplaşmış (natüralist) çiçeklere rastlanır. Çift tahrir ya da negatif tekniğinde ise birçok koltuk tezhipse altın üzerine lacivert ve kırmızı renklerde karşımıza çıkmaktadır. Klasik motiflerden hatâî, penç, gonca, rûmî, hurdeli rûmîler, sarılma rûmîler detay detay çeşit çeşit işlenmiştir. Kur'ân'ın tezhibinde ve cetvellerinde çeşitli renklerde altınlar kullanılmıştır. Altın varak çeşitliliğin bir eserde en fazla kullanıldığı nadir örneklerdendir.

Karahisârî Kur'ân'ının hat ve tezhip açısından değerlendirmemiz gerekirse, devrini aşmış ve bugünkü tezhibe yön veren, çağının ve çağımızın zirvesine oturmuş, bundan sonraki devirlere de aktarılması gereken nadide bir eser olduğunu söylememiz gerekir. Rabbimden bütün hattatların ve müzehhiblerin feyz almasını, bu mushafı karşılaşmamış olan sanatçı arkadaşlarımızın bir an önce karşılaşıp bu eserin nimetlerinden faydalanmasını dilerim.

KAYNAKLAR

1 Nihal Aracı, *Karahisari Mushaf'ının Tezhip Tasarımı Açısından İncelenmesi (Bakara Suresi'nin Sonuna Kadar)*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.

2 Savaş Çevik, "Karahisari Kur'anının Hat ve Grafik Sanatları Açısından Değerlendirilmesi", <http://www.savasevik.com/2015/11/06/karahisari-kuraninin-hat-ve-grafik-sanatlar-acisindan-degerlendirilmesi/>.

